

Research Paper

A Geographical Approach to Postmodern Criminology and Criminal Explanation

Hengameh Yaghoubi Shahrestani¹, Mehdi Esmaili^{*2}, Hassan Hajitabar Firouzjaei³

1. PhD student, Department of Criminal Law and Criminology, Ayatollah Amoli Branch, Islamic Azad University, Amol, Iran
2. Associate Professor, Department of Law, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
3. Associate Professor, Department of Law, Ghaemshahr Branch, Islamic Azad University, Ghaemshahr, Iran

ARTICLE INFO

PP: 663-675

Use your device to scan and read
the article online

Keywords: *Postmodern
criminology relativism
nonlinear dynamics chaos
theory*

Abstract

One of the critical criminology theories that emerged in the 1990s and introduced a systematic interpretation of postmodernism into criminological literature is postmodern criminology, also referred to as eclectic criminology. In contrast to the skeptical strands of postmodernism that have permeated the humanities and social sciences, postmodern criminology offers a constructive approach. While it acknowledges postmodern critiques of modernism-and particularly of positivist empiricism-it rejects nihilism and subjectivism. This theory does not accept the one-dimensional readings of crime found in earlier criminological schools. Instead, by synthesizing various theories from different scientific disciplines and drawing on all intellectual currents that flow into the sea of postmodernism, it seeks a comprehensive analytical framework. Within this perspective, crime is not regarded as an objective, fixed reality. Postmodern criminologists argue that, due to the complexity of human and social relations, complex causation theories—such as chaos theory—are also necessary. In postmodernism, the causes of crime are neither linear nor predictable; rather, they are highly sensitive to initial conditions and not amenable to precise prediction. Accordingly, through an analytical–descriptive method, this study aims to examine and analyze the theoretical and intellectual dimensions of postmodern criminology with respect to crime, including both the conceptualization of crime and the causal explanation of criminal behavior.

Citation: Yaghoubi Shahrestani, H., Esmaili, M. and Hajitabar Firouzjaei, H. (2024). **A Geographical Approach to Postmodern Criminology and Criminal Explanation**. *Geography (Regional Planning)*, 14(55),663-675

DOI:[10.22034/jgeoq.2025.79907.1008](https://doi.org/10.22034/jgeoq.2025.79907.1008)

* **Corresponding author:** Mehdi Esmaili, **Email:** dresmaeli20@yahoo.com

Copyright © 2024 The Authors. Published by Qeshm Institute. This is an open access article under the CC BY license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Extended Abstract

Introduction

Since the late twentieth century, traditional criminology-shaped for more than a century by positivist assumptions of linear causality, scientific objectivity, and the search for universal explanations of crime-has faced profound criticism for its reductionism, state-centred orientation, and its tendency to view crime as an objective, observable phenomenon detached from social power relations. The emergence of critical criminology in the late 1970s challenged these foundations, arguing that mainstream criminology served to legitimize existing structures of inequality rather than transform them. Within this broader critical turn, postmodern or constitutive criminology has developed since the 1990s as a distinctive approach that rejects single-cause explanations, problematizes the very construction of "crime," and incorporates insights from diverse intellectual traditions-ranging from poststructuralism and chaos theory to critical cultural studies-to offer a multifaceted understanding of harm, subjectivity, and social order. However, despite the growing presence of postmodern thought in criminological scholarship, the conceptual foundations, epistemological assumptions, and implications of postmodern criminology for defining crime and explaining its causes remain insufficiently clarified in the literature. This study therefore seeks to examine, through an analytical-descriptive approach, the theoretical underpinnings of postmodern criminology, its critique of modernist positivism, and its reconceptualization of crime and causation in contemporary criminological discourse.

Methodology

In this study, a descriptive-analytical method is employed to examine the theoretical foundations and intellectual dimensions of postmodern criminology. The descriptive component involves collecting, organizing, and interpreting existing scholarly literature, including primary theoretical texts, research findings, and critical debates surrounding postmodern and constitutive criminology. Through this process, the key concepts, assumptions, and historical developments of the school are systematically identified. The analytical component then evaluates and synthesizes these materials by comparing different viewpoints, extracting underlying patterns, and assessing how postmodern thought reshapes conventional understandings of crime causation and criminality. This combined method enables a comprehensive and grounded exploration of the subject by linking textual evidence with critical interpretation,

yielding an integrated framework suitable for addressing the study's central research questions.

Results and Discussion

Postmodern criminology, drawing on postmodern thought, adopts a distinct approach to the concepts of crime and its causes. Emerging from a broader discursive shift in the humanities that, since the late twentieth century, challenged the certainties of modern science and highlighted the role of discourse, power relations, and the complexity of social phenomena, this perspective grew out of critiques directed at positivist criminology and fundamentally questioned many of its traditional assumptions. As discussed in this article, postmodern criminologists do not consider crime to be a fixed or objective reality; rather, they view it as context-dependent and largely constructed through social, historical, and power structures. In explaining the causes of crime, they move away from mono-causal models and emphasize the nonlinearity and unpredictability of the relationship between crime and its influencing factors. At the same time, this approach-at least in its more affirmative branch-does not descend into nihilism or passivity. By synthesizing a wide array of critical theories and incorporating contemporary concepts such as chaos theory, postmodern criminology offers a more comprehensive, fluid, multi-vocal, and conditional analysis of criminal phenomena-one that does not commit itself to any single perspective. Perhaps its most significant contribution is the expansion of theoretical horizons in the study of crime, such that no useful theory is dismissed and even conflicting ideas can coexist alongside one another to generate a more complete understanding of crime and deviance.

Conclusion

Postmodern criminology invites criminal justice policymakers and legislators to approach the issue of crime with a more open and flexible mindset. First, legislators must acknowledge that the catalogue of criminal offenses is not a sacred and unchangeable text; it may require continuous revision. Some criminalized behaviors lose their significance and logical foundations over time, while new forms of harm emerge that may need to be incorporated into the realm of criminal law. The postmodern understanding of crime as a constructed and relative category alerts lawmakers to the fact that they are making historically contingent choices-choices that must remain open to revision. Second, in the fields of crime prevention and practical criminal policy, recognizing the complexity of criminal causation is highly beneficial. Prevention programs achieve maximum effectiveness only when grounded in an accurate understanding of the network of causes

and contexts that underlie criminal behavior. The postmodern approach cautions us against simplistic explanations and against expecting that a single type of policy—such as merely increasing penalties, merely improving economic conditions, or merely providing moral education—will resolve the issue of crime. Crimes emerge from multifactorial contexts and can only be controlled when a combination of diverse measures, tailored to the circumstances of each offense and each offender, is applied. Third, the criminal justice system must accept that our knowledge of crime is neither complete nor absolute. Such acceptance can foster judicial humility and moderation in the severity and certainty of punitive responses. For instance, a judge informed by postmodern thinking may consider, when sentencing a repeat offender, that the causes of repeated criminal behavior may be beyond the individual's full control or at least far more complex than assumed; this perspective can lead to more humane decisions, such as emphasizing rehabilitative measures rather than

punishment alone. More broadly, the postmodern perspective reminds us that crime and society's responses to it cannot be measured with a single yardstick—every criminal event is unique, and every criminal justice policy must be diverse and adaptable. In conclusion, it is essential to emphasize that postmodern criminology remains an evolving and developing discourse. While some of its ideas are new and diverge from dominant paradigms—and may therefore face criticism or misunderstanding—its critics nonetheless acknowledge that these ideas have enriched criminological literature and raised fundamental questions that could shape the future of the discipline. Thus, examining, critiquing, and refining this emerging approach is the responsibility of knowledgeable and fair-minded scholars who can assess its scientific value free from theoretical bias. It is hoped that Iranian criminologists, through further research in this field, will contribute to the development and contextualization of this growing body of thought.

References

- Abrams, I. (2015). *Chaos: The First Step*. Translated by Ziauddin Sardar & Aram Gharib. 2nd Edition. Tehran: Shirazeh Publishing.
- Ahmadi, B. (2015). *Structure and Hermeneutics*. 6th Edition. Tehran: Gam-e No Publishing.
- Alvani, S. M. (2011). *Public Management*. 44th Edition. Tehran: Ney Publishing.
- Allen, A. (1997). "The Case of Hannah Arendt." Translated by Mohammad-Ali Hamid Rafiei. *Nameh-ye Falsafeh*, No. 2, pp. 189–198.
- Javidi, M. (2016). "The Nature of Crime from Durkheim's Perspective: A Methodological Approach." *Ma'refat-e Farhangi-Ejtemā'i*, No. 29, pp. 115–124.
- Danaeefard, H. (2006). "An Inquiry into the Philosophical Foundations of Complexity Theory: Does Complexity Science Have a Postmodern Character?" *Modarres Quarterly (Humanities)*, Special Issue on Management, No. 3, pp. 171–210.
- Rashidian, A. (2015). *Postmodern Culture*. 2nd Edition. Tehran: Ney Publishing.
- Rosenau, Pauline M. (2002). *Postmodernism and the Social Sciences: Insights, Strategies, and Obstacles*. Translated by Mohammad-Hossein Kazemzadeh. Tehran: Atieh Publishing.
- Shamloo, B., & Kazemi Juybari, M. (2015). "Postmodernism and Rethinking the Concept of Crime." *Criminal Law Research Quarterly*, Vol. 4, No. 12, pp. 43–68.
- Saffari, A. (2004). "An Introduction to Critical Criminology and Its Types." In *Criminal Sciences: Collected Essays in Honor of Professor Mohammad Ashouri*. 1st Edition. Tehran: SAMT.
- Ghafarinezhad, Esfandiar & Iman, M. T. (2013). "Philosophical Foundations of Complex Systems Theory." *Methodology of Humanities*, Vol. 19, No. 76, pp. 41–59.
- Ghadardan Qaramalki, M. H. (2010). "Free Will, the Law of Causality, and Determinism." *Religious Anthropology*, Vol. 7, No. 23, pp. 47–70.
- Kazemi Juybari, M. (2015). *Postmodernism and the Reinterpretation of Criminal Thought*. PhD Dissertation, supervised by Dr. Baqer Shamloo. Shahid Beheshti University, Tehran.
- Karam, A. (2010). "Chaos Theory, Fractals, and Non-Linear Systems in Geomorphology." *Natural Geography Quarterly*, Vol. 3, No. 8, pp. 67–82.
- Cahoone, Lawrence (2011). *From Modernism to Postmodernism: Selected Texts*. Edited by Abdolkarim Rashidian. 8th Edition. Tehran: Ney Publishing.
- Marshall, Gordon (2009). *Oxford Dictionary of Sociology*. Translated by Homeira Moshirzadeh. 1st Edition. Tehran: Mizan Publishing.
- Arrigo, B., Milovanovic, D., & Schehr, R. (2005). *The French Connection in Criminology: Rediscovering Crime, Law, and Social Change*. Albany, NY: State University of New York Press.

18. Arrigo, B. (2010). "The Peripheral Core of Law and Criminology: On Postmodern Social Theory and Conceptual Integration". In *Postmodern and Post-Structuralist Theories of Crime* (B. Arrigo & D. Milovanovic, Eds.), pp. 23–40. Farnham: Ashgate Publishing.
19. Bak, A. (1999). "Constitutive Criminology: An Introduction to the Core Concepts". In *Constitutive Criminology at Work: Applications to Crime and Justice* (S. Henry & D. Milovanovic, Eds.), pp. 31–50. Albany, NY: State University of New York Press.
20. Cowling, M. (2006). "Postmodern Policies? The Erratic Interventions of Constitutive Criminology". *Internet Journal of Criminology*, (online) November 2006, 20 pages.
21. Henry, S., & Milovanovic, D. (1996). *Constitutive Criminology: Beyond Postmodernism*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
22. Henry, S., & Milovanovic, D. (2010). "Constitutive Criminology: The Maturation of Critical Theory". In *Postmodern and Post-Structuralist Theories of Crime* (B. Arrigo & D. Milovanovic, Eds.), pp. 69–86. Farnham: Ashgate Publishing.
23. Hunt, A. (1990). "The Big Fear: Law Confronts Postmodernism". *McGill Law Journal*, 35(3).
24. Levy, D. (1994). "Chaos Theory and Strategy: Theory, Application, and Managerial Implications". *Strategic Management Journal*, 15(2), 167–178.
25. Schehr, R. (1999). "Intentional Communities, the Fourth Way: A Constitutive Integration". In *Constitutive Criminology at Work: Applications to Crime and Justice* (S. Henry & D. Milovanovic, Eds.), pp. 173–192. Albany, NY: State University of New York Press.
26. Schwartz, M., & Friedrichs, D. (2010). "Postmodern Thought and Criminological Discontent: New Metaphors for Understanding Violence". In *Postmodern and Post-Structuralist Theories of Crime* (B. Arrigo & D. Milovanovic, Eds.), pp. 103–120. Farnham: Ashgate Publishing.
27. Taylor, I., Walton, P., & Young, J. (2003). *The New Criminology: For a Social Theory of Deviance*. (Reprint of 1973 ed.) London: Routledge (Taylor & Francis e-Library edition).
28. Young, T. R. (1997). "The ABCs of Crime: Attractors, Bifurcations, and Chaotic Dynamics". In *Chaos, Criminology, and Social Justice* (D. Milovanovic, Ed.), pp. 91–106. Westport, CT: Praeger Publishers.
29. Giddens, Anthony (2014). *Sociology*. Translated by Manouchehr Sabouri. 29th Edition. Tehran: Ney Publishing.
30. Majidi, E. (2010). "Paradigm and Its Influence on Political Science, with Reference to Kuhn's Ideas." *Contemporary Political Studies*, Vol. 1, No. 2, pp. 123–143.
31. Moradi, M., & Shafiee-Sardasht, M. (2011). "Chaos Theory and Its Application in Financial Markets." *Development Strategy*, No. 26, pp. 95–114.
32. Najafi Abrandabadi, A. H. (2016). "Legal Criminology." In *Advances in Criminal Sciences: Collected Articles*. Edited by A. H. Najafi Abrandabadi. 2nd Edition. Tehran: Mizan Publishing.
33. Nozari, H. A. (2013). *The Configuration of Modernity and Postmodernity: Historical Foundations and Social Evolution*. 10th Edition. Tehran: Naqsh-e Jahan Publishing.
34. Wold, George; Bernard, Thomas; & Snipes, Jeffrey (2011). *Theoretical Criminology: An Overview of Criminological Theories*. Translated by Ali Shojaei. 4th Edition. Tehran: SAMT.

مقاله پژوهشی

رویکرد جغرافیایی به جرم‌شناسی پست‌مدرن و تبیین جنایی

هنگامه یعقوبی شهرستانی - دانشجوی دکتری گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد آیت‌الله آملی، دانشگاه آزاد اسلامی، آمل، ایران

مهدی اسماعیلی* - دانشیار گروه حقوق، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

حسن حاجی تبار فیروزجایی - دانشیار گروه حقوق، واحد قائم‌شهر، دانشگاه آزاد اسلامی، قائم‌شهر، ایران

چکیده	اطلاعات مقاله
<p>یکی از نظریه‌های جرم‌شناسی انتقادی که از دهه ۱۹۹۰ میلادی متولد شد و تبیینی نظام‌مند از پست‌مدرنیسم را وارد ادبیات جرم‌شناسی کرد، جرم‌شناسی پست‌مدرن یا جرم‌شناسی التقاطی است. برخلاف گونه‌های شکاکانه پست‌مدرنیسم که به علوم انسانی و اجتماعی نفوذ کرده‌اند، جرم‌شناسی پست‌مدرن یک رویکرد مثبت ارائه می‌کند و به‌رغم پذیرش انتقادات پست‌مدرنیسم بر مدرنیسم و به‌ویژه تجربی‌گرایی تحقیقی (اثباتی)، به پوچ‌انگاری و ذهن‌گرایی باور ندارد. این نظریه خوانش‌های تک‌ساحتی از جرم که در جرم‌شناسی‌های پیش از خود وجود داشته است را نمی‌پذیرد و با ترکیب نظریه‌های مختلف از رشته‌های علمی گوناگون و استفاده از تمامی جریان‌های فکری که به دریای پست‌مدرنیسم می‌ریزند، در پی تحلیلی همه‌جانبه است. نگاه به جرم به‌عنوان یک واقعیت عینی در این نظریه جایی ندارد و جرم‌شناسان پست‌مدرن بر این باورند که به علت پیچیدگی روابط انسانی و اجتماعی، به نظریه‌های پیچیده علت‌شناختی مانند نظریه آشوب نیز نیاز هست. در پست‌مدرنیسم، علت وقوع جرم خطی و قابل پیش‌بینی نیست، بلکه به‌شدت نسبت به شرایط اولیه حساس و غیرقابل پیش‌بینی دقیق است. بدین‌سان، به روش تحلیلی-توصیفی برآنیم تا به واکاوی و تحلیل ابعاد نظری و فکری جرم‌شناسی پست‌مدرن در مورد جرم - اعم از مفهوم‌شناسی جرم و علت‌شناسی جنایی - بپردازیم.</p>	<p>شماره صفحات: ۶۶۳-۶۷۵</p> <p>از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید</p>

واژه‌های کلیدی:

جرم‌شناسی پست‌مدرن
نسبی‌گرایی دینامیک غیرخطی
نظریه آشوب

استناد: یعقوبی شهرستانی، هنگامه، اسماعیلی، مهدی و حاجی تبار فیروزجایی، حسن. (۱۴۰۳). رویکرد جغرافیایی به جرم‌شناسی پست‌مدرن و تبیین جنایی. فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، ۱۴(۵۵)، ۶۶۳-۶۷۵

DOI:10.22034/jgeoq.2025.79907.1008

مقدمه

از سده چهاردهم میلادی تا اواسط دهه ۱۹۵۰ را می‌توان دوران تولد، تکامل و نهایتاً غروب خورشید مدرنیته (از منظر گفتمان پست‌مدرن) دانست؛ خورشیدی که با تابش مستقیم خود در نیمروز مدرنیته، موجب ظهور عصر روشنگری در قرن هجدهم شد. شعار عصر روشنگری «جرات تکیه بر عقل برای حل مشکلات بشر و پیشرفت» بود (Nozari, 1392:106). ایمان به پیامبر عقل و خرد به‌جای پیامبر آسمانی دوران پیشامدرن، فرود آوردن انسان از آسمان ماوراءالطبیعه به زمین تجربه و آزمایش، و مرکز قرار دادن سوژه در برابر اُبژه از دستاوردهای مهم این دوران است. چنین رویکردی به‌تدریج در همه علوم نفوذ کرد و جرم‌شناسی نیز بی‌نصیب نماند. رویکرد تحقیقی یا اثبات‌گرایانه علوم طبیعی باعث تولد جرم‌شناسی به‌عنوان علمی تجربی برای پاسخ به چرایی پدیده مجرمانه شد. از سال ۱۸۷۶ م. که جرم‌شناسی متأثر از چنین دیدگاهی شکل گرفت تا دهه ۱۹۵۰، جرم‌شناسان تنها از یک پنجره واحد به پدیده مجرمانه می‌نگریستند؛ در نتیجه تنها تفاوت دستاوردهای فکری آنان تغییر فصل‌های منظره مورد تماشا بود، حال آن‌که خود منظره واحد و ثابت باقی مانده بود. سرانجام صداهایی از پشت ساختمان فکری جرم‌شناسی کلاسیک و اثباتی شنیده شد که جرم‌شناسان را واداشت دیوارهای جزم‌اندیشی و تک‌بعدی‌نگری را فروریزانند. به‌راستی جرم‌شناسان تا چه زمانی می‌توانستند با انداختن همه مشکلات بر گردن مجرمان، ابعاد شخصیتی آنان را لگدمال کنند و از انسان مجرم موجودی بیمار، یا دارای کروموزوم‌های معیوب، یا فردی فقیر از خانواده‌ای ازهم‌گسیخته و محیطی نابسامان بسازند؟ نیاز بود که جرم‌شناسان از برج عاج پایین بیایند، نوکری قدرت حاکم را فراموش کنند و از نگرستن به جرم به‌عنوان ابژه‌ای واقعی دست بشویند. این تحولات نهایتاً با ظهور جرم‌شناسی انتقادی در اواخر دهه ۱۹۷۰ میلادی محقق شد.

جرم‌شناسی انتقادی بر این باور شکل گرفت که علم جرم‌شناسی سنتی عمدتاً در خدمت دولت و در توجیه وضع موجود به کار رفته است؛ حال آن‌که وظیفه واقعی جرم‌شناسی باید پیگیری تغییر وضعیت ناعادلانه موجود باشد نه صرفاً تحلیل و توجیه آن. جرم‌شناسی انتقادی همچون چتری گسترده، مجموعه‌ای از نظریه‌های جدید پس از دهه ۱۹۷۰ را در بر گرفت که منتقد جرم‌شناسی اثباتی و جریان اصلی بودند؛ از جمله جرم‌شناسی مارکسیستی، واقع‌گرایی چپ، جرم‌شناسی فمینیستی، جرم‌شناسی صلح‌طلب، جرم‌شناسی فرهنگی، جرم‌شناسی مبتنی بر صدای زندانیان و رسانه‌ها و غیره. جرم‌شناسی پست‌مدرن – که آن را جرم‌شناسی التقاطی یا تأسیسی نیز نامیده‌اند – نیز به زعم اغلب اندیشمندان، یکی از چشم‌اندازهای نوین جرم‌شناسی انتقادی است (Schwartz & Friedrichs, 2010:480)؛ هرچند عده‌ای اعتقاد دارند خود جرم‌شناسی انتقادی تجلی و بیانی از اندیشه‌های پست‌مدرن در حوزه جرم‌شناسی بوده است (Arrigo, 2010:27). گروه نخست به رویکرد رادیکال و کاملاً انتقادی جرم‌شناسی پست‌مدرن نسبت به جرم‌شناسی تحقیقی و نیز به توالی تاریخی ظهور آن استناد می‌کنند؛ اما گروه دوم یادآور می‌شوند که بسیاری از نظریه‌های مطرح در جرم‌شناسی پست‌مدرن از سرچشمه‌های فکری پست‌مدرنیسم (که از دهه ۱۹۳۰ با نوشته‌های متفکرانی چون لاکان شکل گرفته) سیراب شده‌اند و به بیان دیگر، جرم‌شناسی انتقادی در رد دستاوردهای جرم‌شناسی اثباتی عملاً رویکردی پست‌مدرن اتخاذ کرده بود.

اصطلاح جرم‌شناسی تأسیسی (Constitutive Criminology) که جرم‌شناسی پست‌مدرن مترادف آن به‌شمار می‌آید، در زبان فارسی به شیوه‌های گوناگونی ترجمه شده است؛ از جمله «جرم‌شناسی تأسیسی» (شاملو و کاظمی جویباری، ۱۳۹۴: ۵۵)، «جرم‌شناسی بنیادی» (سلیمی، ۱۳۸۶: ۳۹۷)، «جرم‌شناسی مبنایی» یا «جرم‌شناسی ایجاد/ترکیبی» (صفاری، ۱۳۸۳: ۵۰۷) و حتی «جرم‌شناسی برساخت‌گرایی» (کاظمی جویباری، ۱۳۹۴: ۶). با این حال، با توجه به گستردگی چارچوب‌های نظری این رویکرد و آغوش باز آن برای پذیرش دیدگاه‌های مختلف – گاه متضاد – عنوان جرم‌شناسی التقاطی رساتر به نظر می‌رسد. از سوی دیگر، خود نظریه‌پردازان این رویکرد نیز در آثارشان اصطلاح پست‌مدرن را به کار برده‌اند (برای نمونه، عنوان مقاله‌ای از آریگو در سال ۲۰۰۳ «عدالت قضایی پست‌مدرن و جرم‌شناسی انتقادی» است و عنوان کتابی از آریگو و میلووانوویچ در سال ۲۰۱۰ «نظریه‌های پست‌مدرنیستی و پسا‌ساختارگرایانه جرم» می‌باشد). همچنین، این اصطلاح در فرهنگ‌نامه‌های جرم‌شناسی متأخر – مانند فرهنگ‌نامه جرم‌شناسی ساژ (۲۰۰۱) – رایج‌تر است (Muncie & McLaughlin, 2001)؛ بنابراین در این مقاله نیز عنوان جرم‌شناسی پست‌مدرن به عنوان معادل برگزیده شده است. ما در ادامه ابتدا خاستگاه‌ها و ریشه‌های این رویکرد نوین را بررسی می‌کنیم و سپس در چارچوب همان نگرش پست‌مدرنیستی، مفهوم جرم و علت‌شناسی جنایی را به بحث می‌گذاریم. ریشه‌های جرم‌شناسی پست‌مدرن

اعتماد خوش‌بینانه مدرنیته به عقل به‌عنوان تنها راه رسیدن به مدینه فاضله، به‌تدریج جای خود را به آشکار شدن ناتوانی عقل در تحقق وعده‌های خویش داد. به بیان دیگر، تجربه تاریخی قرن بیستم نشان داد که عقلانیت علمی مدرن نتوانست بسیاری از مشکلات اجتماعی – نظیر آلودگی محیطی، فقر، نابرابری‌های طبقاتی، تبعیض‌های مبتنی بر جنسیت و نژاد و حتی مسأله جرم – را حل کند. این ناکامی‌ها سبب شد بسیاری از اندیشمندان، ارزش مطلق اندیشه‌های علمی مدرن و خوش‌بینی افراطی به پیشرفت خطی و قطعی را زیر سؤال ببرند. در حوزه جرم‌شناسی نیز شکست رویکردهای تک‌سبب‌انگارانه اثباتی در تبیین جامع بزهدکاری آشکار گردید. نظریه برچسب‌زنی هوارد بکر در سال

۱۹۶۳ - که در کتاب غربیه‌ها مطرح شد - نخستین گام جدی در فاصله گرفتن از خوانش‌های جرم‌شناسی اثباتی در مورد مجرم بود. با طرح این نظریه، سؤال اصلی جرم‌شناسی از این که «مجرمان چه کسانی هستند و چرا مرتکب جرم می‌شوند؟» به این تغییر یافت که «چرا برخی رفتارهای خاص جرم‌انگاری می‌شوند؟» (Marshall, 2009:620). به بیان بکر، این جامعه است که کجروی را خلق می‌کند؛ «گروه‌های اجتماعی با تعیین قواعدی که نقض آن‌ها کجروی محسوب می‌شود و با به‌کارگیری این قواعد درباره افراد خاص و برچسب‌زدن غربیه یا بیگانه به آنان، کجروی را می‌آفرینند» (Marshall, 2009:620). نظریه برچسب‌زنی علی‌رغم نقاط قوت و بدیع بودنش، به سرعت آماج انتقاد قرار گرفت؛ چرا که منتقدان معتقد بودند این دیدگاه از تحلیل زمینه‌های کلان‌تر قدرت و ساختارهای طبقاتی و اقتصادی غافل است و صرفاً به واکنش‌های اجتماعی نزدیک‌بینانه توجه دارد. همین نارضایتی از رویکردهای اثباتی و ضعف‌های نظریه برچسب‌زنی بود که گروهی از جرم‌شناسان دهه ۱۹۷۰ را بر آن داشت تا یک نظریه کاملاً اجتماعی از انحراف - و نه فقط بیانی از واکنش‌های اجتماعی - ارائه کنند. این نسل جدید اندیشمندان، لنز مشاهده جرم‌شناسانه را از ویژگی‌ها و وضعیت فرد بزهکار (که در جرم‌شناسی اثباتی محوریت داشت) به سوی الگوهای اجتماعی و تاریخی مولد جرم و انحراف چرخاندند. نتیجه آن که زمین بایر جرم‌شناسی اثباتی در اواخر دهه ۱۹۷۰ با ظهور جرم‌شناسی انتقادی رنگ گرفت و رویکردی رادیکال به جرم و انحراف مطرح شد. این رویکرد نوین از نظر هنجاری خود را متعهد به برانداختن نابرابری‌های ثروت و قدرت می‌داند (Taylor, Walton & Young, 2003:281) و معتقد بود دانش جرم‌شناسی باید در خدمت تغییر اجتماعی باشد.

جرم‌شناسی پست‌مدرن در چنین فضایی شکل گرفت. این رویکرد را می‌توان امتداد منطقی جریان جرم‌شناسی انتقادی دانست که تمرکز خود را بر نقد مبانی معرفت‌شناختی و پیش‌فرض‌های ذهنی جرم‌شناسی رایج قرار داده است. همان‌طور که گفته شد، بسیاری از جرم‌شناسان پست‌مدرن معتقدند این حوزه فکری، جزئی از سپهر گسترده جرم‌شناسی انتقادی است (Schwartz & Friedrichs, 2010:480)؛ هرچند برخی نیز به استقلال آن به عنوان یک گفتمان متمایز اشاره می‌کنند (Arrigo, 2010:27). در هر حال، جرم‌شناسی پست‌مدرن از دل نقدهای وارد بر جرم‌شناسی اثباتی و کلاسیک سر برآورده و از پشتوانه فکری غنی پست‌مدرنیسم در سایر رشته‌ها بهره‌مند شده است. به همین دلیل شاهد استفاده از طیف بسیار متنوعی از نظریه‌ها و مفاهیم علمی در ادبیات جرم‌شناسی پست‌مدرن هستیم؛ از نظریه هندسه فرکتالی (مندلبروت)، اصل عدم قطعیت هایزنبرگ، برساخت‌گرایی اجتماعی برگر و لاکمن، جامعه‌شناسی پدیدارشناسی شوتس، نظریه ساخت‌یابی گیدنز، بازی‌های زبانی ویتگنشتاین، تبارشناسی فوکو، فراواقعیت بودریار، نشانه‌شناسی مارکسیسم برگسن گرفته تا دسته‌بندی‌های خود پست‌مدرنیسم مانند انواع پست‌مدرنیسم شکاک و مثبت (به روایت پولین روزنآو). این تنوع نظریه‌ها، مطالعه و درک متون جرم‌شناسی پست‌مدرن را دشوار می‌کند؛ اما این ویژگی بیش از هر چیز ناشی از رویکرد پست‌مدرنیستی حاکم بر این گفتمان است. به بیان دیگر، برای خواندن نوشتارهای این جرم‌شناسی باید ذهنی پست‌مدرن داشت. ذهن مدرن در مواجهه با متن علمی همواره به دنبال نتیجه نهایی، نقش‌های مثبت و منفی روشن، حکم قطعی و فراروایتی است که خیالش را راحت کند که حقیقت مطلق را یافته است؛ اما اندیشه پست‌مدرن مانند فیلمی با پایان باز است که نتیجه آن بستگی به خوانش مخاطب دارد و لقمه آماده‌ای در قالب یک فراروایت تحویل نمی‌دهد. پست‌مدرنیسم از هر چارچوب و تعریف قطعی و تثبیت‌شده‌ای گریزان است و برتری هیچ دستگاه معنایی را بر سایرین بر نمی‌تابد؛ بدین‌سان آغوشش به روی هر نظریه‌ای باز است. در سفره گسترده پست‌مدرنیسم، برای همه نظریه‌ها جا هست زیرا هیچ‌کس ولایت مطلق بر حقیقت ندارد. در این منظر، هیچ نظریه‌ای ارباب سایر نظریه‌ها نیست و هیچ فصل‌الخطابی وجود ندارد - پست‌مدرنیسم عروس هزار داماد است. پست‌مدرنیست‌ها فضایی در بیان نظریات خود ایجاد می‌کنند که معنا در آن به سرعت تثبیت‌شدنی نیست و هر خواننده‌ای از ظن خود برداشت می‌کند. توسعه نوعی نوشتار که تفسیرهای مختلف و حتی متضاد را در بر گیرد، آرمان پست‌مدرنیسم است؛ بدین معنا که هیچ‌یک از راه‌های شناخت و تفسیر بر دیگری ذاتاً برتری ندارد. در نتیجه، اگر خواننده متون پست‌مدرن - از جمله جرم‌شناسی پست‌مدرن و بالطبع متن پیش‌رو - به دنبال جهت‌گیری‌های مطلق‌انگارانه با ادبیات آمرانه «باید و نباید» باشد، این امر ناشی از ناآشنایی با پست‌مدرنیسم و مبانی متأثر از آن است. به‌طور خلاصه، جرم‌شناسی پست‌مدرن در بسیاری موضوعات کلیدی جرم‌شناسی - مانند انسان، جامعه، ساختارهای اجتماعی، قانون و خود مفهوم جرم - خوانش و تبیینی متفاوت براساس اندیشه‌های پست‌مدرنیستی ارائه کرده است. در ادامه، مهم‌ترین این خوانش‌ها در دو حوزه «مفهوم جرم» و «علت جرم» بررسی می‌شود. پیش از آن، لازم است تفاوت میان دو رویکرد فکری در درون پست‌مدرنیسم - یعنی پست‌مدرنیسم شکاک و پست‌مدرنیسم مثبت - تبیین گردد.

۱-۱. پست‌مدرنیسم شکاک

پست‌مدرنیسم شکاک (یا بدبین) دیدگاهی منفی، نسبی‌گرایانه و به‌طور افراطی ساختارشکن دارد. متفکران این رویکرد هیچ پایگاه مشترک و مستقلی برای واقعیت عینی و حقیقت قائل نیستند و اساساً باور دارند یا حقیقتی در کار نیست یا اگر هم باشد قابل کشف نیست. واسازی

(Deconstruction) را ابزاری می‌دانند برای فروکاستن و تضعیف همه ادعاهای مربوط به حقیقت. از نظر آن‌ها، وقتی حقیقت واحد و کلی وجود ندارد، تمامی نظریه‌ها و گفتمان‌ها کمابیش به یک اندازه معتبرند و هیچ کدام بر دیگری مزیتی ندارند (Rosenau, 1381: 15). بر این اساس «تمامی مناظره‌ها و کشمکش‌های علمی در نهایت بی‌حاصل است» (ر.ک. Rosenau, 1381: 16) زیرا هیچ معیار فراگیری برای داوری میان آن‌ها وجود ندارد. انعکاس چنین نگرشی در حوزه جرم و انحراف، چیزی جز نفی مفاهیم سنتی جرم و علت جرم – بدون ارائه جایگزین ایجابی – نخواهد بود. برای مثال، از منظر فوکو این روابط قدرت حاکم بر جامعه است که از طریق گفتمان‌ها سوزدها (فاعل‌ها) و اَبژه‌های (موضوعات) جرم را می‌سازد و تعیین می‌کند چه کسی یا چه چیزی مجرم و جرم شمرده شوند. بنابراین جرائم را نمی‌توان واقعیت‌هایی عینی و مستقل از گفتمان‌های قدرت تلقی کرد. در زمینه علت جرم نیز پست‌مدرن‌های شکاک با تأکید بر بینامتنیت (Intertextuality) و پیچیدگی و آشفتگی جهان اجتماعی، برقراری هر رابطه خطی و قطعی میان جرم و علل آن را غیرممکن می‌دانند (Henry & Milovanovic, 1996:152). این رویکرد افراطی – که محصول مستقیم نسبی‌گرایی رادیکال است – اگرچه بنیان بسیاری از مفاهیم سنتی را متزلزل می‌کند، اما در نهایت به نوعی بن‌بست و نیهیلیسم می‌رسد که ارائه هر راهکار اثباتی یا پیشنهاد عملی را غیرممکن می‌سازد. از این رو اغلب جرم‌شناسان پست‌مدرن تمایل دارند تا حد امکان خود را از ورطه پست‌مدرنیسم شکاک دور نگاه‌دارند و مسیر متفاوتی پیش بگیرند؛ آن‌ها برای پرهیز از افتادن در دام پوچ‌انگاری، خود را پست‌مدرنیست‌های مثبت می‌نامند و سعی می‌کنند ضمن رد مطلق‌گرایی، از نسبییت افراطی نیز تبری بجویند.

۱-۲. پست‌مدرنیسم مثبت

پست‌مدرنیسم مثبت را می‌توان رویکرد معتدل‌تر و ایجابی‌تر در سنت فکری پست‌مدرن دانست. متفکران این نحله، ضمن حفظ بسیاری از عناصر نقد پست‌مدرن بر مدرنیسم، برخی مبانی مدرنیته را نیز تعدیل شده می‌پذیرند. آن‌ها نیز همچون شکاکان به عدم قطعیت، عدم تعین و عدم امکان پیش‌بینی قطعی در علوم اجتماعی باور دارند، اما تأکید می‌کنند که می‌توان با استفاده از نظریه‌های علمی نوین – مانند نظریه آشوب – در این بی‌نظمی ظاهری به الگوها و نظم‌هایی دست یافت (Levy, 1994:169). به تعبیر دیگر، جهان اجتماعی از منظر آن‌ها یک سیستم باز و پیچیده است که رفتار آن هرگز کاملاً تکرارپذیر و پیش‌بینی‌پذیر نیست، اما می‌توان احتمالات را شناخت و الگوهای احتمالی را ردیابی کرد (نه این‌که به‌طور کامل و خطی آینده را پیش‌بینی نمود). بدین ترتیب پست‌مدرن‌های مثبت در عین پذیرفتن نسبییت فرهنگی و تاریخی در تعریف جرم و نفی رابطه علیت خطی، باور دارند که هنوز هم می‌توان با توسل به نظریه‌هایی مانند آشوب، تا حدودی به نظمی در بی‌نظمی جهان اجتماعی دست یافت و آن را – البته نه به‌طور کامل – قابل فهم و تا حدودی قابل مدیریت کرد. این رویکرد توأم با احتیاط باعث شده که جرم‌شناسان پست‌مدرن به بازاندیشی در دو مقوله اساسی جرم (به‌مثابه یک مفهوم) و علت جرم (چرایی ارتکاب رفتار مجرمانه) بپردازند. به بیان دیگر، پست‌مدرن‌های مثبت بر خلاف شکاکان، وجود آسیب و رفتار مجرمانه را به رسمیت می‌شناسند و آن را انکار نمی‌کنند، بلکه دامنه این آسیب‌ها و گروه مخاطب آن‌ها را حتی گسترده‌تر در نظر می‌گیرند. آن‌ها در مورد چرایی ارتکاب این رفتارهای آسیب‌رسان نیز تحقیق می‌کنند و تلاش دارند ضمن پذیرفتن پیچیدگی علی، همچنان برای کاهش آسیب‌های ناشی از جرم راهکارهایی ارائه دهند. به این ترتیب، جرم‌شناسان پست‌مدرن مثبت با حفظ روحیه انتقادی، از وادی انفعال خارج می‌شوند و پژوهش‌های خود را معطوف به درک و تبیین واقعیت‌های جنایی – هرچند سیال و برساختی – می‌کنند. در بخش‌های بعدی خواهیم دید که این نگرش چگونه در مواجهه با مفهوم جرم و علت جرم تجلی می‌یابد.

مفهوم جرم از منظر پست‌مدرن

از نظر جرم‌شناسی پست‌مدرن، جرم یک برساخت اجتماعی است و نه واقعیتی عینی و مسلم. تعریف و مصداق‌یابی رفتار مجرمانه نتیجه فرایندهای گفتمانی و بازی‌های قدرت در جامعه است. به بیان ساده‌تر، این صاحبان قدرت هستند که با برچسب‌گذاری‌های خود تعیین می‌کنند چه رفتاری جرم محسوب شود و چه رفتاری مباح باقی بماند. بنابراین فهرست اعمال مجرمانه چیزی جز برآیند منافع، ارزش‌ها و ترجیحات گروه‌های مسلط نیست (Arrigo & Milovanovic, 2005: 62). در این نگاه، قانون کیفری نه تبلوری از یک عقلانیت جهان‌شمول، بلکه صرفاً کتابی است که قدرتمندان نوشته‌اند و در آن تنها بخشی از صدمات اجتماعی را – آن هم مطابق منافع و دیدگاه‌های خود – جرم‌انگاری کرده‌اند. به همین جهت، اصل پذیرفته‌شده‌ای چون قانونی بودن جرم و مجازات (که دستاورد مدرنیته است) از منظر پست‌مدرن هیچ حقیقت ذاتی و جهان‌شمولی ندارد (Kazemi Juybari, 1394: 125)؛ این اصل صرفاً یک معیار اعتباری و قراردادی است برای تشخیص جرم در بافتار قانونی. جرم‌شناسی پست‌مدرن نشان می‌دهد که عقل بشری حتی در وضع و تعریف درست همین اصل نیز ناتوان بوده است، چه این‌که قانون‌گذار ایرانی با وجود تصریح قانون اساسی بر اصل قانونی بودن جرم، در موارد متعددی تعریف رفتار مجرمانه و حدود و احکام آن را به منابع فقهی واگذار کرده است (برای نمونه مواد ۱۵، ۱۷، ۱۰۳، ۱۲۷، ۱۵۸، ۶۳۸ قانون مجازات اسلامی ارجاع به شرع

داده‌اند) و بدین ترتیب خود قانون‌گذار نیز در شناخت منابع شرعی دچار اختلاف نظر و تشتت است. روشن است که در چنین وضعیتی نمی‌توان از شهروندان انتظار داشت که تعریف قانونی جرم را امری ثابت و قطعی بدانند. پست‌مدرنیست‌ها به ما می‌گویند که هر تعریفی از جرم نسبی، موقتی و مبتنی بر پیش‌فرض‌های خاص خود است و لذا هیچ تعریف واحد و مطلق وجود ندارد. جرم در چارچوب پست‌مدرن یک مفهوم سیال است که وابسته به زمینه گفتمانی و روابط قدرت می‌باشد؛ درست همان‌طور که حقیقت در نگاه پست‌مدرن امری نسبی و وابسته به زمان و مکان تعریف می‌شود. از این منظر، این که چه رفتاری جرم انگاشته شود در هر جامعه و هر دوره تاریخی تابع عوامل فکری، فرهنگی و ساختاری آن جامعه است و نه یک معیار جهان‌شمول. به تعبیر اغراق‌آمیز برخی صاحب‌نظران، «هر عقیده‌ای خوب است به همان اندازه که عقیده دیگر خوب است!» (Veissière, 2010 به نقل از Rosenau) - بدین معنا که هیچ نظام ارزشی را بر دیگری برتری نیست. اگر این گفته را به حوزه جرم تعمیم دهیم، باید بپذیریم که هیچ مجموعه قوانین کیفری‌ای نسبت به دیگری برتری مطلق یا اعتبار جاودانه ندارد. هر جامعه‌ای بر اساس ارزش‌ها و دانش خود مجموعه‌ای از اعمال را جرم شناخته و مجازات کرده که چه‌بسا در زمان یا مکانی دیگر آن اعمال جرم شمرده نشده‌اند یا نخواهند شد.

برآیند چنین نگرشی، نقد جدی گزینش‌گری قانون‌گذار در جرم‌انگاری است. جرم‌شناسان پست‌مدرن باور دارند که فرآیند جرم‌انگاری در هر دوره تاریخی بازتاب ساختار قدرت همان دوره است. بر همین اساس، آن‌ها مفهوم جرم را محدود به چارچوب‌های تنگ قانونی نمی‌کنند. به اعتقاد ایشان، برای شناخت جرم واقعی باید به بافتاری فراتر از قانون توجه کرد (Shamloo & Kazemi, 1394: 60). مفهوم جرم از نگاه پست‌مدرن لزوماً همان فعل یا ترک فعلی نیست که در قانون مجازات آمده است؛ بلکه هر رفتاری که باعث آسیب واقعی به انسان‌ها - یا حتی سایر موجودات و محیط زیست - شود بالقوه مجرمانه قلمداد می‌گردد، هرچند قانون به آن نپرداخته باشد. از سوی دیگر، بسیاری از جرم‌انگاری‌های موجود ممکن است صرفاً بازتاب هنجارهای ایدئولوژیک یا منافع گروه‌های مسلط باشند و فاقد هرگونه جوهره اخلاقی یا عقلی باشند. بدین ترتیب، یک پست‌مدرنیست ممکن است استدلال کند که برخی از آنچه امروز جرم تلقی می‌شود اساساً برساخته و اعتباری است و می‌توانسته جرم نباشد. در اینجا نگرش پست‌مدرن هم‌راستا با دیدگاه انتقادی، پرسش‌هایی بنیادین را مطرح می‌کند: چه کسی جرم را تعریف می‌کند؟ چه چیز جرم به شمار می‌آید و این تعریف به سود/زیان چه کسانی تمام می‌شود؟ پاسخ پست‌مدرن این است که نظام‌های قانونی موجود عمدتاً محصول قدرت‌اند و حقیقت نهفته در آن‌ها چیزی جز منفعت صاحبان قدرت نیست.

چنین دیدگاهی نسبت به قانون و مفهوم جرم، پیامدهای هنجاری و عملی مهمی نیز به همراه دارد. نخست آن که اصل قانونی بودن به‌عنوان معیار تعریف و شناخت جرم، دیگر تقدس سابق را ندارد و باید آن را یک قرارداد موقت و قابل تغییر دانست. نتیجه درونی کردن نسبی‌گرایی پست‌مدرن این است که قانون‌گذار در فرآیند جرم‌انگاری با فروتنی علمی بیشتری عمل کند و جرم‌انگاری را حقیقتی مطلق و ابدی نپندارد (قدردان قراملکی، ۱۳۸۹: ۶۵). هر جرم جدیدی که در قانون تعریف می‌شود باید به مثابه یک انتخاب موقتی و قابل بازنگری تلقی شود، نه حکم مطلق عقل بشری در مورد خیر و شر. همین نگرش در حوزه واکنش اجتماعی نیز مؤثر است؛ بدین معنا که مجازات‌ها و سایر اقدامات نظام عدالت کیفری می‌بایست با در نظر گرفتن موقتی و نسبی بودن هنجارهای قانونی، طراحی و اجرا شوند. برای مثال، اگر قانون‌گذار به این نتیجه برسد که برخی از رفتارهای جرم‌انگاری شده کنونی صرفاً بازتاب شرایط اجتماعی گذرا یا ترجیحات ارزشی یک گروه خاص بوده و فاقد زبان عمومی جدی است، باید در حذف آن‌ها از سیاهه جرائم تردید نکند. عکس این نیز صادق است؛ یعنی می‌توان فراتر از محدودیت‌های فعلی قانون به اعمالی اندیشید که آسیب‌زا هستند ولی بنا به دلایلی تاکنون جرم انگاشته نشده‌اند. در یک کلام، جرم‌شناسی پست‌مدرن با طرح این مباحث، ذهنیت قانون‌گذار را از قطعیت‌پنداری خارج می‌کند و به او نشان می‌دهد که جرم یک مفهوم برساخته و سیال است. این ذهنیت انتقادی می‌تواند زمینه‌ساز اصلاحات قانونی مهمی در جهت عادلانه‌تر کردن چرخه جرم‌انگاری و کاهش سوگیری‌های آن شود.

از منظر پست‌مدرن، اگر شهروندان صرفاً مطیع قانون بار بیابند و قدرت تشخیص خوب و بد را به کلی به قانون و نهادهای حاکم واگذار کنند، در نهایت چیزی بیش از صغار تحت قیمومت حکومت نخواهند بود. در چنین وضعیتی هر روز باید منتظر ماند تا ولی امر مشخص کند چه باید کرد و چه نباید کرد و اگر کسی ذره‌ای از این مسیر از پیش تعیین شده خارج شود، به نام «حمایت از جامعه» چنان با چماق مجازات بر سرش کوفته می‌شود تا بیشتر مطیع گردد. این توصیف تند و صریح شاید اغراق‌آمیز به نظر برسد، اما تلنگری است بر ما تا دریابیم که چرا پست‌مدرنیست‌ها به شدت نسبت به اطاعت‌پذیری محض و پذیرش بی‌چون‌وچرای قوانین هشدار می‌دهند. از دید آن‌ها، شهروند ایده‌آل مدرن کسی است که بی‌هیچ پرسشی تابع قوانین باشد؛ در حالی که شهروند پست‌مدرن همواره نسبت به قوانین پرسش‌گر و نقاد است و اجازه نمی‌دهد گفتمان‌های قدرت او را به‌تمامی تسخیر کنند. جرم‌شناسی پست‌مدرن، مفهوم جرم را مفهومی باز و پویا می‌داند که در هر لحظه می‌تواند با ظهور یک گفتمان جدید یا تغییر موازنه‌های قدرت دستخوش تغییر شود. بر این اساس، برای حرکت به سوی یک نظام عدالت جنایی انسانی‌تر، باید بپذیریم که فرآیند جرم‌انگاری حقیقتی مطلق و خطاناپذیر نیست. قانون‌گذار خوب از منظر پست‌مدرن کسی است که آگاه باشد در حال انجام یک گزینش تاریخی موقتی است و هم در هنگام جرم‌انگاری و هم در زمان تعیین ضمانت اجرای کیفری، نسبی‌گرایی

مفاهیم را مدنظر داشته باشد (قدردان قراملکی، ۱۳۸۹: ۶۹). چنین رویکردی می‌تواند ما را از افتادن به ورطه قطعیت‌انگاری کیفی - که مشخصه مدرنیسم بود - نجات دهد و زمینه را برای انعطاف بیشتر در قبال پدیده مجرمانه و مرتکبان جرم فراهم سازد.

علت‌شناسی جنایی پست‌مدرن

تفکر مدرنیستی در علت‌یابی جرم، مبتنی بر یک دیدگاه تعین‌گرایانه و خطی بود که ریشه در فیزیک کلاسیک نیوتنی داشت. پارادایم نیوتنی بر نوعی فلسفه مکانیکی استوار بود که ادعای چارچوب‌های قطعی و مطلق برای تبیین همه پدیده‌های جهان را داشت. از منظر نیوتن، سیستم‌ها قانون‌مند و قطعیت‌پذیر هستند و «هر حالت آینده یک سیستم را می‌توان با آگاهی از نیروهای وارد بر آن و شرایط اولیه‌اش پیش‌بینی کرد» (Moradi & Shafiei, 2011:96). این نگرش در علوم جنایی نیز بازتاب یافت و جرم‌شناسان مدرن عملاً به دنبال یافتن علل عمومی و ثابت برای رفتار مجرمانه بودند. مدل غالب در نظریه‌های جرم‌شناسی کلاسیک و اثباتی، حرکت از علت به معلول به شکل خطی و تک‌ساحتی بود: یک عامل یا مجموعه محدودی از عوامل باعث بزهکاری می‌شوند و کافی است آن عوامل را شناسایی و خنثی کنیم تا جرم مهار شود. این رویکرد، به‌ویژه تحت تأثیر پوزیتیویسم علمی قرن نوزدهم، چنان سیطره‌ای بر ذهن جرم‌شناسان پیدا کرد که حتی در اواسط قرن بیستم نیز بسیاری از صاحب‌نظران بر این باور بودند که می‌توانند با در اختیار داشتن داده‌های کافی، وقوع جرم را در آینده پیش‌بینی کنند و برای همه انسان‌ها در هر زمان و مکانی یک نسخه تربیتی واحد پیچید.

اما پست‌مدرنیست‌ها جهان را طور دیگری می‌بینند. متأثر از انقلاب مفاهیمی چون تئوری کوانتوم در فیزیک و نظریه آشوب در ریاضیات، اندیشه پست‌مدرن بر عدم قطعیت، عدم تعین و عدم تناسب علی در جهان انگشت می‌گذارد. پست‌مدرنیست‌ها تأکید می‌کنند که سیستم‌های موجود در طبیعت - از جمله سیستم‌های انسانی و اجتماعی - بسته و ساده نیستند که بتوان آن‌ها را با معادلات مکانیکی و خطی تحلیل و پیش‌بینی کرد؛ بلکه این سیستم‌ها باز، پیچیده و متعامل با محیط پیرامونی خود هستند و از متغیرهای بی‌شمار و پیشامدهای تصادفی تأثیر می‌پذیرند. در نتیجه، هیچ فرمول قطعی و همیشگی‌ای برای پیش‌بینی رفتار آن‌ها وجود ندارد. جرم‌شناسی پست‌مدرن در تحلیل چرایی ارتکاب جرم، ضمن استفاده از نظریه‌های اجتماعی انتقادی - همچون تبارشناسی فوکو و تحلیل گفتمان - به پیچیدگی انسان و روابط انسانی اذعان دارد و برای فهم این سیستم پیچیده، از نظریه آشوب بهره می‌گیرد. بر خلاف مدل خطی موجود در نظریه‌های جرم‌شناسی سنتی، در پارادایم پست‌مدرن علل ارتکاب جرم تابع دینامیک غیرخطی و بسیار حساس به شرایط اولیه هستند (Eftekhari, 1394: 88).

نظریه آشوب (Chaos Theory) به زبان ساده بیان می‌کند که در یک سیستم پویا، تغییرات بسیار کوچک در وضعیت آغازین می‌تواند به نتایج و خروجی‌های کاملاً متفاوتی منجر شود. این پدیده که به اثر پروانه‌ای شهرت یافته، بدین معناست که مثلاً بال‌زدن یک پروانه در آسیا ممکن است نهایتاً موجب طوفانی در آمریکا شود (Levy, 1994:169). در عرصه جرم‌شناسی و عدالت کیفی نیز می‌توان بال‌زدن پروانه‌ها را مشاهده کرد؛ به این معنا که گاه رویدادها یا عوامل ظاهراً جزئی منجر به جرائم یا بحران‌هایی می‌شوند که به هیچ‌وجه قابل پیش‌بینی نبوده‌اند. برای نمونه، اختلافات خانوادگی بسیار پیش‌پاافتاده‌ای بوده‌اند که به سلسله‌ای از جنایت‌های بزرگ انجامیده‌اند؛ یا شرایط زمانی و مکانی خاصی که یک انسان متعهد و مسئولیت‌پذیر را به جنایتکاری بی‌رحم بدل کرده است (نمونه مشهود آن، نقش شرایط خاص آلمان نازی در تبدیل شهروندان عادی به عاملان جنایت‌های اردوگاه‌های مرگ است). همچنین در تاریخ دیده شده که یک تغییر کوچک در مسیر زندگی افراد سرشناس، تقدیر میلیون‌ها انسان را تغییر داده و هزاران بزهکار و بزه‌دیده آفریده است. بی‌شک هیچ‌یک از نظریه‌های جرم‌شناسی مدرن قادر به پیش‌بینی یا تبیین کامل چنین رخدادهایی نبوده‌اند.

جرم‌شناسی پست‌مدرن با تأکید بر این واقعیت‌ها، رویکرد سنتی به علیت جرم را به چالش می‌کشد. از این منظر، دیگر نمی‌توان با قطعیت گفت «عامل X باعث جرم Y می‌شود». در عوض، باید گفت عامل X ممکن است در حضور یا عدم حضور ده‌ها عامل مشروطه دیگر احتمال وقوع جرم Y را افزایش دهد یا شکل وقوع آن را تحت تأثیر قرار دهد. به بیان ساده‌تر، جرم‌شناسی پست‌مدرن به‌جای جستجوی علل ثابت و واحد، به دنبال ترسیم شبکه‌ای علی از عوامل است که به شیوه‌ای سیال و تعاملی بر رفتار مجرمانه اثر می‌گذارد. در این رویکرد مفهومی، حتی مفاهیم دوگانه‌ای چون علت و معلول رنگ می‌بازند و ما به جای یک رابطه خطی یک‌سویه، با منظومه‌ای پیچیده مواجهیم که در آن جرم و عوامل مرتبط با آن یکدیگر را شکل می‌دهند (Henry & Milovanovic, 2010: 79). برای مثال، در نظریه جرم‌شناسی تأسیسی هنری و میلوانوویچ، جرم محصول تعامل گفتاری و فرهنگی میان مجرم، قربانی و جامعه است و فرایند شناخت و واکنش به جرم نیز خود می‌تواند در بازتعریف علل جرم مؤثر باشد (Henry & Milovanovic, 1996: 135). این نگرش ما را از جستجوی علت واحد برای جرم رها می‌سازد و در عوض بر فهم فرآیند شکل‌گیری رفتار مجرمانه تأکید می‌کند. از دید پست‌مدرن، علت‌یابی جرم باید به صورت مطالعه فرآیند (process) انجام شود نه صرفاً تعیین یک یا چند عامل ایستا.

نکته مهم دیگر آن است که هرچند رویکرد پست‌مدرن امکان پیش‌بینی دقیق و قطعی جرم را نفی می‌کند، ولی هرگز منکر وجود الگوها و روندها در رفتار جنایی نیست. نظریه آشوب نشان می‌دهد که حتی بی‌نظم‌ترین سیستم‌ها نیز دارای الگوهای پنهان (همچون ساختارهای فرکتالی) هستند که در مقیاسی کلان‌تر خودنمایی می‌کنند. بنابراین جرم‌شناسان پست‌مدرن به دنبال کشف این الگوها (مانند روندهای کلی افزایش یا کاهش جرائم، جابه‌جایی جرم، روابط هم‌بستگی پیچیده میان متغیرهای اجتماعی و پدیده‌های جنایی و غیره) هستند، بی‌آن‌که ادعا کنند می‌توان رفتار تک‌تک افراد را پیش‌بینی کرد. حاصل این نگرش، قرابت یافتن جرم‌شناسی پست‌مدرن با شاخه‌هایی مانند جامعه‌شناسی آسیب‌ها و صدمات اجتماعی است که به‌جای تمرکز بر جرم قانونی و مجرم رسمی، بر سازوکارهای کلی تولید و توزیع آسیب در جامعه متمرکز می‌گردد. در واقع، پست‌مدرن‌ها مفهوم جرم را به نوعی با مفهوم آسیب (Social harm) جایگزین می‌کنند و ترجیح می‌دهند به جای چرایی نقض قانون، به این بپردازند که چه فرآیندهایی در جامعه منجر به تولید انواع صدمات (فیزیکی، مالی، روانی، زیست‌محیطی و ...) به انسان‌ها می‌شود و چگونه می‌توان این فرآیندها را مهار کرد. چنین دیدگاهی آنها را قادر می‌سازد - بر خلاف پست‌مدرن‌های شکاک - در نهایت پیشنهادهایی عملی برای کاهش آسیب‌های ناشی از جرم ارائه دهند. به‌عنوان نمونه، یک جرم‌شناس پست‌مدرن ممکن است نتیجه بگیرد که بسیاری از اعمالی که قانون به‌عنوان جرم فردی تعریف کرده، در واقع ریشه در آسیب‌ها و بی‌عدالتی‌های ساختاری دارد و تا زمانی که آن بنیان‌های ساختاری اصلاح نشوند، مجازات کردن مرتکبان تأثیر چندانی بر کاهش جرم نخواهد داشت. چنین برداشتی می‌تواند سیاست‌گذاران را به اتخاذ راهبردهایی فراتر از نظام کیفری سنتی - مانند اصلاحات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی - در جهت پیشگیری از جرم هدایت کند.

نتیجه‌گیری

جرم‌شناسی پست‌مدرن با تکیه بر اندیشه‌های پست‌مدرنیستی، رویکردی متفاوت نسبت به مفاهیم جرم و علل ارتکاب آن اتخاذ کرده است. این رویکرد محصول چرخشی گفتمانی در علوم انسانی است که از اواخر قرن بیستم، قطعیت‌های علم مدرن را زیر سؤال برد و توجه همگان را به نقش گفتمان‌ها، روابط قدرت و پیچیدگی پدیده‌های اجتماعی جلب کرد. جرم‌شناسی پست‌مدرن از دل نقدهایی که به جرم‌شناسی اثبات‌گرا وارد شد سر برآورد و بسیاری از مفروضات سنتی این علم را به چالش کشید. در این مقاله دیدیم که جرم‌شناسان پست‌مدرن تعریف جرم را امری ایستا و عینی نمی‌دانند، بلکه آن را وابسته به بافت اجتماعی و تاریخی و تا حد زیادی برساخته ساختار قدرت می‌شمارند. همچنین در تبیین چرایی جرم آن‌ها از الگوهای تک‌علتی فاصله گرفته و بر غیرخطی بودن و عدم قطعیت رابطه جرم و عوامل مؤثر بر آن تأکید می‌کنند. در عین حال، این رویکرد - دست‌کم در شاخه مثبت خود - دچار پوچ‌انگاری و انفعال نشده است. جرم‌شناسی پست‌مدرن با ترکیب طیف وسیعی از نظریات انتقادی و بهره‌گیری از مفاهیم نوین (مانند نظریه آشوب)، تحلیلی جامع‌تر از پدیده مجرمانه ارائه می‌دهد؛ تحلیلی که چندصدایی، سیال و مشروط است و از یک دیدگاه صرف حمایت نمی‌کند. شاید مهم‌ترین دستاورد جرم‌شناسی پست‌مدرن، گسترش چشم‌اندازهای نظری در مطالعه جرم باشد؛ به نحوی که عملاً هیچ نظریه مفیدی طرد نمی‌شود و هر ایده‌ای می‌تواند در کنار ایده‌های حتی متضاد قرار گیرد تا تصویر کامل‌تری از جرم و انحراف به دست آید.

با توجه به آن‌چه گفته شد، می‌توان پیشنهاد کرد که سیاست‌گذاران کیفری و قانون‌گذاران با ذهنی بازتر و منعطف‌تر به مسئله جرم بنگرند. نخست آن‌که قانون‌گذار باید بپذیرد که فهرست جرائم در قانون، وحی منزل نیست و ممکن است نیاز به تجدیدنظر مستمر داشته باشد. برخی رفتارهای جرم‌انگاری‌شده در گذر زمان اهمیت و مبنای منطقی خود را از دست می‌دهند و در مقابل، آسیب‌های نوظهوری رخ می‌دهند که چه‌بسا لازم باشد وارد قلمرو جرائم شوند. نگاه پست‌مدرن به جرم که آن را مقوله‌ای برساختی و نسبی می‌داند، دست‌اندرکاران حوزه تقنین را به این خودآگاهی می‌رساند که در حال انجام یک گزینش تاریخی‌اند و باید آماده تغییر آن باشند. دوم آن‌که در عرصه پیشگیری از جرم و سیاست جنایی عملی، پذیرش پیچیدگی علل جرم بسیار راهگشاست. برنامه‌های پیشگیری هنگامی بیشترین اثربخشی را خواهند داشت که مبتنی بر درک درستی از شبکه علت‌ها و زمینه‌های جرم باشند. رویکرد پست‌مدرن گوشزد می‌کند که نباید در دام تبیین‌های ساده‌انگارانه بیفتیم و نباید انتظار داشته باشیم با یک نوع سیاست (مثلاً صرفاً تشدید مجازات‌ها، یا صرفاً بهبود اوضاع اقتصادی، یا صرفاً آموزش اخلاقی) بتوانیم مسئله جرم را حل کنیم. جرائم در یک بافت چندعاملی شکل می‌گیرند و تنها زمانی مهار خواهند شد که ترکیبی از اقدامات متنوع - متناسب با شرایط هر جرم و هر بزه‌کار - به کار گرفته شود. سوم آن‌که دستگاه عدالت کیفری باید بپذیرد معرفت ما نسبت به پدیده جرم کامل و مطلق نیست. این پذیرش، خود می‌تواند موجب تواضع قضایی و تعدیل در شدت و قطعیت واکنش‌های کیفری گردد. برای مثال، یک قاضی با رویکرد پست‌مدرن ممکن است در مجازات یک مجرم سابقه‌دار به این بیندیشد که شاید علل ارتکاب مکرر جرم توسط او خارج از کنترل و اختیار وی بوده یا دست‌کم آن‌چنان که پنداشته می‌شود ساده و سراسر نیست؛ همین طرز فکر می‌تواند زمینه‌ساز احکام انسانی‌تری

(مانند تاکید بر اقدامات اصلاحی به جای مجازات صرف) شود. به بیان کلی، رویکرد پست‌مدرن به ما یادآوری می‌کند که جرم و واکنش به آن را نمی‌توان با یک خط‌کش سنجید - هر واقعه مجرمانه منحصر به فرد است و هر سیاست جنایی باید متکثر و منعطف باشد. در خاتمه، تأکید بر این نکته لازم است که جرم‌شناسی پست‌مدرن هنوز یک گفتمان در حال تطور و تکامل است. این رویکرد ممکن است به دلیل جدید بودن برخی ایده‌هایش و فاصله گرفتن از پارادایم‌های رایج، با انتقادات و سوءبرداشت‌هایی روبه‌رو شود. اما حتی منتقدان نیز اذعان دارند که طرح این اندیشه‌ها باعث غنای ادبیات جرم‌شناسی شده و پرسش‌های بنیادینی را پیش کشیده که پاسخ به آن‌ها می‌تواند آینده علم جرم‌شناسی را تحت تأثیر قرار دهد. بنابراین بررسی، نقد و تکمیل این رویکرد نوپا بر عهده پژوهشگران آگاه و منصفی است که بتوانند فارغ از تعصب‌های نظری، به ارزش علمی آن بنگرند. امید است جرم‌شناسان ایرانی نیز با انجام تحقیقات بیشتر در این زمینه، سهمی در توسعه و بومی‌سازی این ادبیات داشته باشند.

ملاحظات اخلاقی: این مقاله بر اساس معیارهای اخلاق پژوهش تهیه شده و اصالت آن مورد تأیید همه نویسندگان است. تمامی منابع به درستی ذکر شده‌اند و نویسندگان از هرگونه سرقت علمی پرهیز کرده‌اند.

تعارض منافع: نویسندگان اعلام می‌دارند که در زمینه پژوهش حاضر هیچ‌گونه تعارض منافی وجود ندارد. سهم نویسندگان: ایده‌پردازی و تدوین طرح پژوهش توسط هنگامه یعقوبی شهرستانی انجام شده است. مهدی اسماعیلی بر فرآیند تحقیق نظارت نموده و بازبینی‌ها و اصلاحات علمی را بر متن مقاله اعمال کرده است. حسن حاجی‌تبار فیروزجایی در جمع‌آوری منابع، تحلیل مطالب و ویرایش نهایی مقاله مشارکت داشته است.

تقدیر و تشکر: نویسندگان از همکاری و راهنمایی‌های اساتید گروه حقوق کیفری دانشگاه آزاد اسلامی واحد آیت‌الله آملی که در مراحل مختلف پژوهش مشوق و یاری‌گر ما بودند، تشکر می‌کنند. همچنین از داوران محترم فصلنامه پژوهش حقوق کیفری که با نقدهای سازنده خود به بهبود کیفیت این مقاله کمک کردند سپاسگزاریم.

تأمین اعتبار پژوهش: این پژوهش هیچ‌گونه کمک مالی یا گرنت پژوهشی از سازمان‌ها یا نهادهای تأمین اعتبار دریافت نکرده است.

منابع

۱. أبرامز، ایونا (۱۳۹۴). آشوب: قدم اول. ترجمه ضیاءالدین سردار و آرام قریب، چاپ دوم، تهران: نشر شیرازه.
۲. احمدی، بابک (۱۳۹۴). ساختار و هرموتیک. چاپ ششم، تهران: نشر گام نو.
۳. الوانی، سید مهدی (۱۳۹۰). مدیریت عمومی. چاپ چهل و چهارم، تهران: نشر نی.
۴. الن، آموس (۱۳۷۶). «مورد هانا آرنه». ترجمه محمدعلی حمید رفیعی. نامه فلسفه، ش ۲، صص ۱۸۹-۱۹۸.
۵. جاویدی، مجتبی (۱۳۹۵). «ماهیت جرم از دیدگاه دورکیم، با رویکردی روش‌شناسانه». معرفت فرهنگی اجتماعی، ش ۲۹، صص ۱۱۵-۱۲۴.
۶. دانایی‌فرد، حسن (۱۳۸۵). «کنکاشی در مبانی فلسفی تئوری پیچیدگی: آیا علم پیچیدگی صبغه پست‌مدرنیست دارد؟». فصلنامه مدرس (علوم انسانی)، ویژه‌نامه مدیریت، ش ۳، صص ۱۷۱-۲۱۰.
۷. رشیدیان، عبدالکریم (۱۳۹۴). فرهنگ پسامدرن. چاپ دوم، تهران: نشر نی.
۸. روزنائو، پائولین مری (۱۳۸۱). پست‌مدرنیسم و علوم اجتماعی؛ دیدگاه‌ها، راهبردها و موانع. ترجمه محمدحسین کاظمزاده، تهران: نشر آتیه.
۹. شاملو، باقر و کاظمی جویباری، مهدی (۱۳۹۴). «پست‌مدرنیسم و بازاندیشی مفهوم جرم». فصلنامه پژوهش حقوق کیفری، سال ۴، ش ۱۲، صص ۴۳-۶۸.
۱۰. صفاری، علی (۱۳۸۳). «درآمدی بر جرم‌شناسی انتقادی و انواع آن». در علوم جنایی؛ مجموعه مقالات تجلیل از استاد دکتر محمد آشوری. چاپ اول، تهران: نشر سمت.
۱۱. غفارینسب، اسفندیار و ایمان، محمدتقی (۱۳۹۲). «مبانی فلسفی نظریه سیستم‌های پیچیده». روش‌شناسی علوم انسانی، سال ۱۹، ش ۷۶، صص ۴۱-۵۹.
۱۲. قدردان قراملکی، محمدحسن (۱۳۸۹). «اختیار، قانون علیّت و دترمینیسم». انسان پژوهی دینی، سال ۷، ش ۲۳، صص ۴۷-۷۰.
۱۳. کاظمی جویباری، مهدی (۱۳۹۴). پست‌مدرنیسم و بازخوانی اندیشه کیفری. رساله دکتری به راهنمایی دکتر باقر شاملو، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
۱۴. کرم، امیر (۱۳۸۹). «نظریه آشوب، فرکتال (برخال) و سیستم‌های غیرخطی در ژئومورفولوژی». فصلنامه جغرافیای طبیعی، سال ۳، ش ۸، صص ۶۷-۸۲.

۱۵. کهن، لارنس (۱۳۹۰). متن‌هایی برگزیده از مدرنیسم تا پست‌مدرنیسم. ویراستاری عبدالکریم رشیدیان، چاپ هشتم، تهران: نشر نی.
۱۶. گوردون، مارشال (۱۳۸۸). فرهنگ جامعه‌شناسی آکسفورد. ترجمه حمیرا مشیرزاده، چاپ اول، تهران: نشر میزان.
۱۷. گیدنز، آنتونی (۱۳۹۳). جامعه‌شناسی. ترجمه منوچهر صبوری، چاپ بیست‌ونهم، تهران: نشر نی.
۱۸. مجیدی، ابراهیم (۱۳۸۹). «پارادایم و تأثیر آن در علوم سیاسی، با نگاهی به آراء کوهن». جستارهای سیاسی معاصر (پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی)، سال ۱، ش ۲، صص ۱۲۳-۱۴۳.
۱۹. مرادی، محسن و شفیعی سردشت، مرتضی (۱۳۹۰). «نظریه آشوب و کاربرد آن در بازارهای مالی». راهبرد توسعه، ش ۲۶، صص ۹۵-۱۱۴.
۲۰. نجفی ابرندآبادی، علی‌حسین (۱۳۹۵). «جرم‌شناسی حقوقی». در تازه‌های علوم جنایی؛ مجموعه مقاله‌ها. زیر نظر علی‌حسین نجفی ابرندآبادی، چاپ دوم، تهران: انتشارات میزان.
۲۱. نوذری، حسین‌علی (۱۳۹۲). صورت‌بندی مدرنیته و پست‌مدرنیته: بسترهای تکوین تاریخی و زمینه‌های تکامل اجتماعی. چاپ دهم، تهران: نشر نقش‌جهان.
۲۲. ولد، جرج؛ برنارد، توماس؛ اسنیس، جفری (۱۳۹۰). جرم‌شناسی نظری (گذری بر نظریه‌های جرم‌شناسی). ترجمه علی شجاعی، چاپ چهارم، تهران: انتشارات سمت.

منابع لاتین

1. Arrigo, B., Milovanovic, D., & Schehr, R. (2005). *The French Connection in Criminology: Rediscovering Crime, Law, and Social Change*. Albany, NY: State University of New York Press.
2. Arrigo, B. (2010). "The Peripheral Core of Law and Criminology: On Postmodern Social Theory and Conceptual Integration". In *Postmodern and Post-Structuralist Theories of Crime* (B. Arrigo & D. Milovanovic, Eds.), pp. 23– forty. Farnham: Ashgate Publishing.
3. Bak, A. (1999). "Constitutive Criminology: An Introduction to the Core Concepts". In *Constitutive Criminology at Work: Applications to Crime and Justice* (S. Henry & D. Milovanovic, Eds.), pp. 31–50. Albany, NY: State University of New York Press.
4. Cowling, M. (2006). "Postmodern Policies? The Erratic Interventions of Constitutive Criminology". *Internet Journal of Criminology*, (online) November 2006, 20 pages.
5. Henry, S., & Milovanovic, D. (1996). *Constitutive Criminology: Beyond Postmodernism*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
6. Henry, S., & Milovanovic, D. (2010). "Constitutive Criminology: The Maturation of Critical Theory". In *Postmodern and Post-Structuralist Theories of Crime* (B. Arrigo & D. Milovanovic, Eds.), pp. 69–86. Farnham: Ashgate Publishing.
7. Hunt, A. (1990). "The Big Fear: Law Confronts Postmodernism". *McGill Law Journal*, 35(3).
8. Levy, D. (1994). "Chaos Theory and Strategy: Theory, Application, and Managerial Implications". *Strategic Management Journal*, 15(2), 167–178.
9. Schehr, R. (1999). "Intentional Communities, the Fourth Way: A Constitutive Integration". In *Constitutive Criminology at Work: Applications to Crime and Justice* (S. Henry & D. Milovanovic, Eds.), pp. 173–192. Albany, NY: State University of New York Press.
10. Schwartz, M., & Friedrichs, D. (2010). "Postmodern Thought and Criminological Discontent: New Metaphors for Understanding Violence". In *Postmodern and Post-Structuralist Theories of Crime* (B. Arrigo & D. Milovanovic, Eds.), pp. 103–120. Farnham: Ashgate Publishing.
11. Taylor, I., Walton, P., & Young, J. (2003). *The New Criminology: For a Social Theory of Deviance*. (Reprint of 1973 ed.) London: Routledge (Taylor & Francis e-Library edition).
12. Young, T. R. (1997). "The ABCs of Crime: Attractors, Bifurcations, and Chaotic Dynamics". In *Chaos, Criminology, and Social Justice* (D. Milovanovic, Ed.), pp. 91–106. Westport, CT: Praeger Publishers.